هیوا - کیمۆ

و خانە خراپەکان

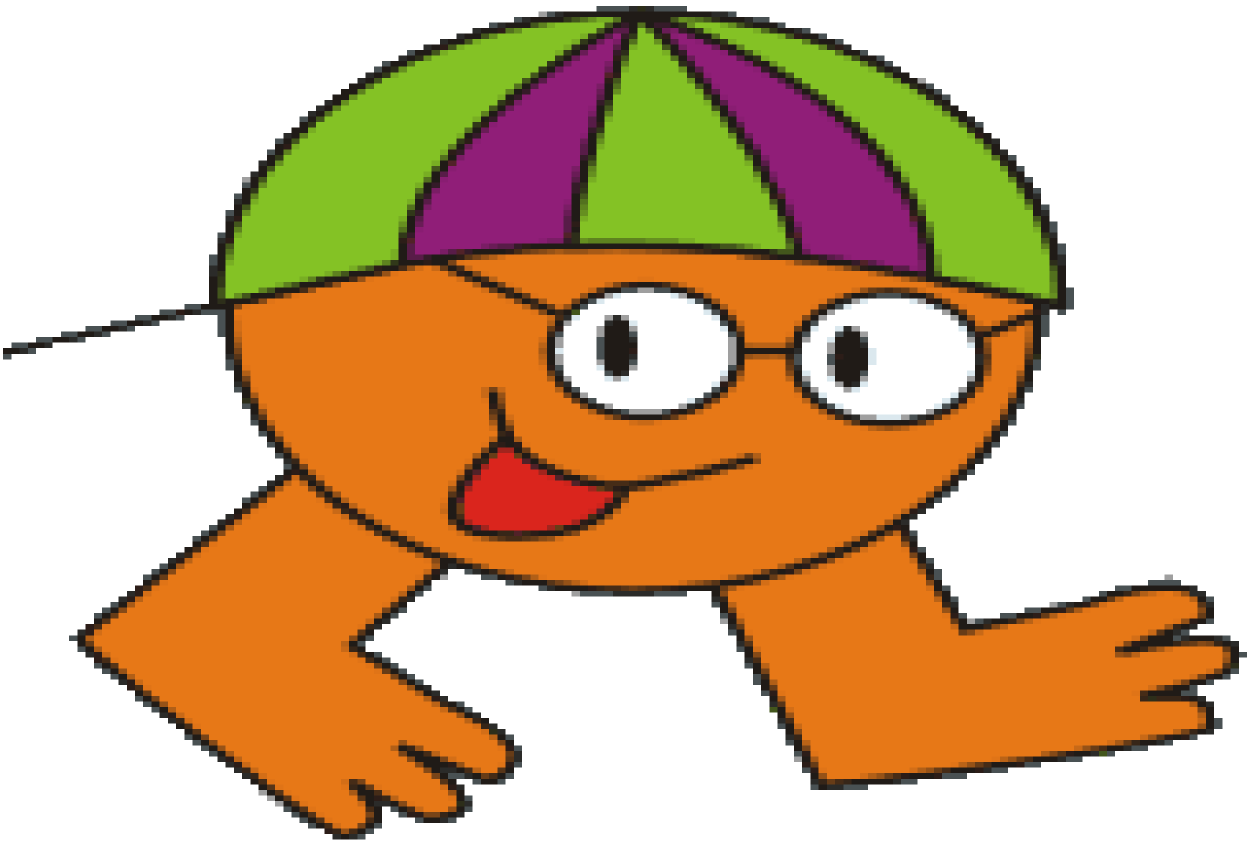

هیوا - کیمۆ و چیرۆکی ڕاوکردنی خانە شێرپەنجەییەکان

وەرگێڕان و ئامادەکردنی: گوڵاڵەی پشدەری
بەسەرداچوونەوە: دکتۆر هیوا یاسین حەمە حاجی و دکتۆر ئاری درویش عبدالرحمن

چاپ و بڵاوکردنەوەی:
سەنتەری پەنابە سپۆنسەری فەرمانگەی ڕێکخراوە ناحکومیەکانی حکومەتی هەرێمی کوردستان
٢٠١٣

ڕۆژباش،

ئێستا چیرۆکێکت بۆ دەگێڕمەوە،چیرۆکی هیوا کیمۆ و گەڕانی بە دوایی دۆزینەوەیی خانەخراپەکانی شێرپەنجەیی.
لە پێشاندا دەبێت بۆت ڕوون بکە مەوەوە کە خانە چییە.هاوکات تۆ دەتوانی تەماشایی وێنەکان بکەی.

سەیربکە،من وێنەیەکی تۆم کێشاوە.

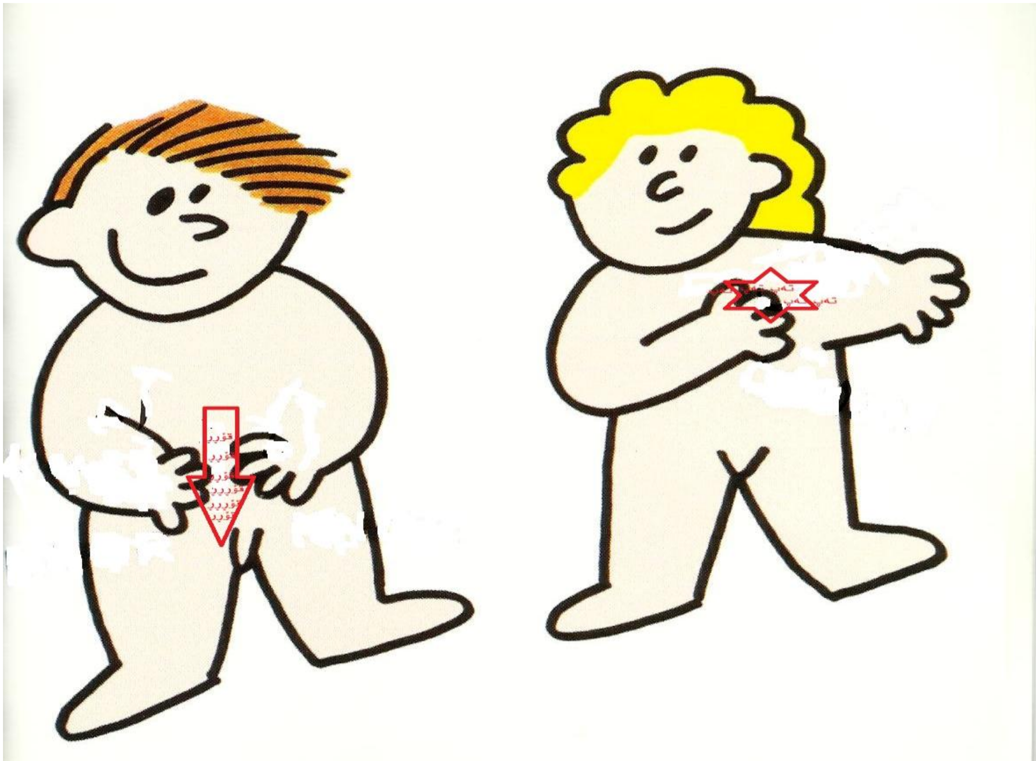

وابزانە کە جەستەی تۆ خانوویەکی بچکۆلەیە. پێست هەموو دەورووبەری جەستەتی داپۆشیوە.
لە پشت پێستتنداچەندین ژوور و ڕێگەی لێیە وەکو ماڵ یان خانوون.
ئەو ژوورەی کە خۆراکی بۆ دەچێت،ئەوا گەدەی تۆیە.ئەو ژوورە بچکۆلەی کە خوێنی بۆ دەچێت و لەوێدا خوێن پاڵپێوەدەنرێت بۆ بەشەکانی جەستە ئەوە دڵی تۆیە.خوێن بە ڕێگەی بۆڕییەکان یان لوولەکانی خوێندا هاتووچۆ دەکات.ئەوانە پێیان دەڵێن خوێنبەر- خوێن هێنەرەکان.

ئەڵبەتە،تۆ ناتوانی تەماشایی ناو جەستەی خۆت بکەی،بەڵام دەتوانی گوێت لێ بێت و ببیستی کە چی ڕووی ئەدات لەناو جەستەتدا.

دەستت لە سەر سینگت دابنێ،ئەنجا گوێت لە لێدانی دڵت دەبێت.یان جاریوایە،ئەگەر برسیت بێت،گوێت لە خوڕەخوڕی گەدە دەبێت.

دیوارەکانی خانوو پێکهاتوون لە بەرد یان بلۆک و پێستی تۆ لە خانەکان.

هەموو شتێک لە جەستەی تۆدا لە خانە پێک هاتووە:پێستت لە خانەی پێست، مووەکان لە خانەی موو و خوێن لە خانەی خوێن.

خانەکان ئەوەندە بچووکن کە ئەوان بە چاوی ڕووت نابینی.من وێنەی چەند خانەم بۆ کێشاوی،بۆ ئەوەی بزانی ئەوان چۆنن. دەتوانی خانەی موو بناسییەوە؟

تۆ خانەکان ناتوانی ببینی،ئینجا ئاسان نییە، لەوە تێبگەی.

وابیربکەوە کە خانەکانی پێستی تۆ وا لەیەکتر نزیک و بەسەر یەکتردا پاڵییان داوەتەوە ڕێک وەکو بلۆکەکانی دیواری خانوو.

خانەکانی خوێن لە ناو بۆرییەکانی خوێندا مەلە دەکەن و دەگەڕێن.ئەگەر شوێنێکت بریندا بوو،ئەوە خوێنی لێدێتە دەرەوە،خۆ ئەوە یان دەزانی.

لەو وێنەدا دەیبینی کە خانەکان کێشەیان نییە. ئەوان شادن،لە گەڵ یەکتر پێکەوەبە خۆشی دەژین و پێکەوە و لە نێوانیاندا گرفت بۆ یەکتر درووست ناکەن.

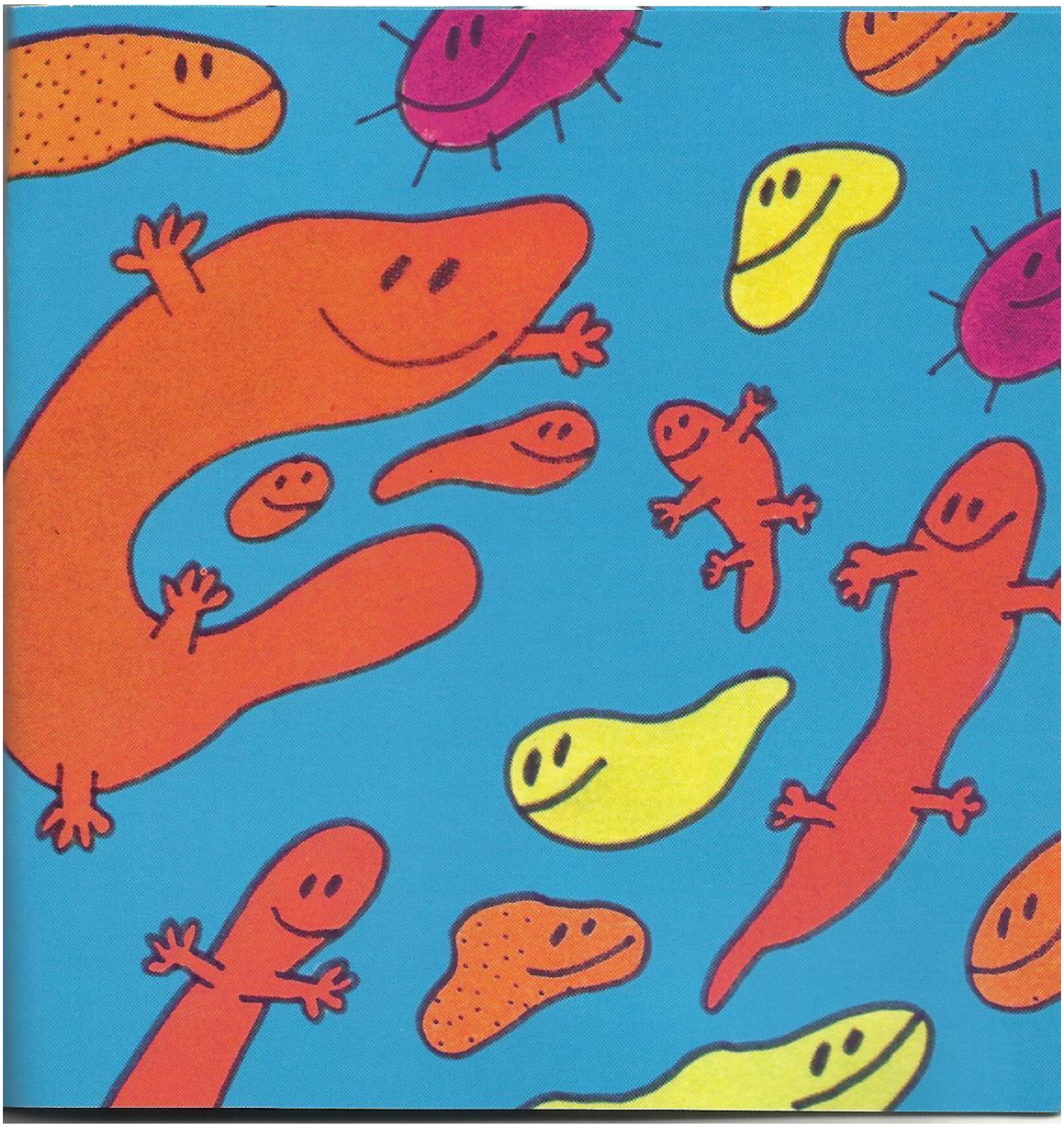

ئینجا هەموو جارێک، چەند خانەی نوێ دێنە ناویان،دەیبینی؟

پێشان خانەی بچووکن و لە دوایییدا گەورە دەبن و ئەانیش خانەی بچووکتر دیسان درووست دەکەن.

بە ڕاستی تۆ لە بەر ئەوە یە کە گەورە دەبی چۆنکە بەردەوام خانەی نوێ درووست دەبن.

وە قژت درێژ دەبێت چۆنکە خانەکان مووی تۆ خانەی بچووکی- خانەی موو درووست دەکەن.

جاریوایە خانەیەک لە نێوانیاندا،بەدکار و خراپە.

ئەو خانەکانی تر ئازار ئەدات و کاری توووند و تیژ بەرامبەر بە خانەکانی تر دەکات و دەیەوێت لەوێدابە تەنیا خۆی بژیت.ئەو مافی ژیان بە ئەوانەی تر نادات ودەیەوێت هەموو شوێنەکە بۆ خۆی داگیر بکات.

ئەو جۆرە خانە پێی دەڵێین خانەی شێرپەنجەیی.دەبینی چەند خراپە!

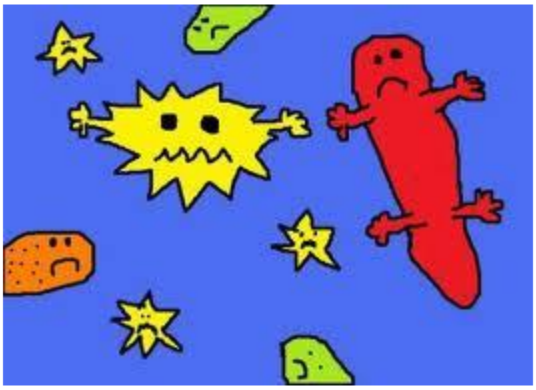

خانە باشەکان زۆر توورەن لە خانە خراپەکان واتە لەخانە شێرپەنجەییەکان.چۆنکە ئەو خانە خراپانە خانەکانی باش پاڵ پێوەدەنێن بۆ لایەک و ئازارییان ئەدەن.
خانە خراپەکان ڕەچاوی بەرژەوەندی ئەوانەی تر ناکەن و هیچ بۆیان گرنگ نییە کە خانەباشەکان چییان بەسەر دێت و چۆن ئازار دەکێشن.ئەوان خۆپەرستن وە تەنیا خەمی خۆیانە.
لەوەش خراپتر وناخۆشتر ئەوەیە کە خانە خراپەکان دیسان خانەی تری خراپ درووست دەکەن.
ئینجا ئەو خانە بچووک و نوێیانە بە هەمان شێوە بە دکارن و گرفت درووست ئەکەن.

خانە خراپەکان زۆریش زوو کۆمەڵێک پێک دێن وە ڕێژەکەیان زیاد دە بێت.
ئەوان بە ئارامی و بە خۆشی پێکەوە کۆ دەبنەوە وە گلۆڵەیەک پێکدێنن وە ڕێگەنادەن خانە باشەکان لێیان نزیک ببنەوە.
خانە باشەکان بەو بارە زۆر دڵنیگەران وە لێیان پەستن چۆنکە ناتوانن هێچییان لە گەڵدا بکەن.
جاریوایە کە ئەو گلۆڵە یان تۆپە خڕۆکە کە لە خانە خراپەکان درووست بووە،ئەوەندە گەورە دەبێت کە دەبێت دکتۆر ئەوە دەربێنێت.ئەوە بە ڕێگەی نەشتەرگەری دەبێت.

خۆشبەختانە خانەکانی خوێن ئامێر یان چەکی تایبەتییان پێیە.بەو ئامێر یان چەکە دەتوانن ئەو خانە خراپانەی شێرپەنجەیی بکوژن.

سەیری ئەو وێنەیە بکە و ببینە کە چۆن دەیکوژێت.

ئەگەر خانەکانی خراپ کوژران،ئەوە خانە باشەکان دڵخۆشن.

بەڵام جاریوایە خانەکانی خوێن ناتوانن خانە خراپەکان بکوژن.ئینجا پێویست بە هاوکاری و چارەسەرییە.

ئەو هاوکاری و چارەیە لە لایەن هیوا کیمۆیەوە دێت.

هیوا-کیمۆ کییە؟ ئەوەی ئێستا دەیخوێنینەوە چیرۆکی ئەوە و باش گوێ بگرە....

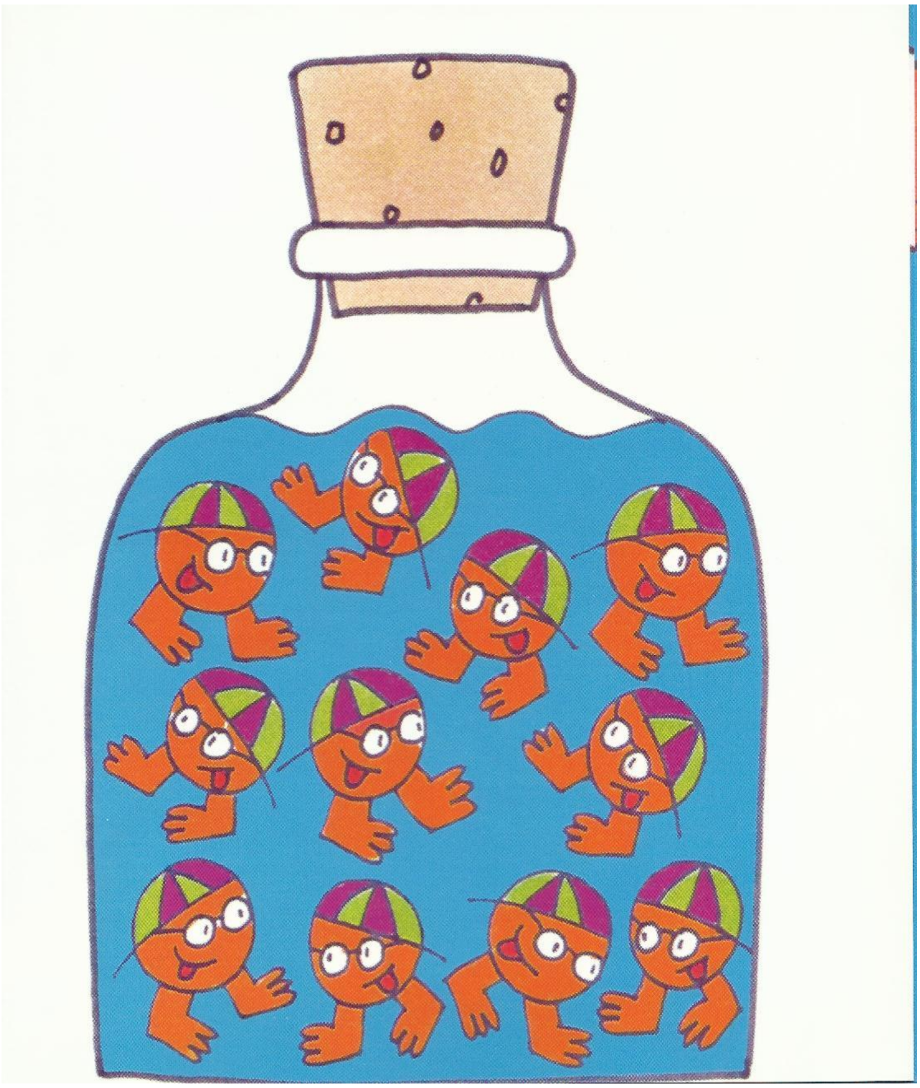

هیوا - کیمۆ لە نەخۆشخانە دەژێت. ئەو لە ناو شووشەیەکدا مەلە دەکات و لە گەڵ هاوڕێکانی وەکو هەژار-کیمۆ ،هێمن-کیمۆ،هەردی-کیمۆ،هێدی-کیمۆ،هادی-کیمۆ و زۆر لە هاوڕێیانی تر.

رۆژێک لە ڕۆژان دکتۆر دێتە لای هیوا - کیمۆ و دەڵێت:"لەو ژوورەدا هاوکاری تۆم پیویستە.ئەو کوڕە بچکۆلە یارمەتی هێزی تۆ و هاوڕێکانتی دەوێت.چۆنکە ئەوکوڕە ڕێژەیەکی زۆر لە خانەی خراپی شێرپەنجەیی لە جەستەیدا کۆ بۆتەوە.خانەکانی خوێن ئەوە شەو و ڕۆژ خەریکن و هەوڵ ئەدەن ئەوان بکوژن،بەڵام سوودی نییەو بە تەنیا پێیان ناوێرن. "

"زۆر باشە،"وەڵام ئەداتەوە هیوا-کیمۆ، ئێمەش ئامادەیین بۆ هاوکاری.دەی وەرن کوڕینە،با هەر ئێستا دەست بەکار بین."

دکتۆر سرنجێک هەڵدەگرێت و بە گوێرەی پێویست هەندێک لەو کوڕە کیمۆیانە ڕایاندەکێشێتە ناو سرنجەکە.لەناو سرنجەکەدا هەراوهۆریایەکیان گرتۆتەوە.چۆنکە هەرکامێکیان دەیانەوێت یەکەم کەس بن کە خۆیان دەگەیەنن بە کوڕە بچکۆلەکە تا یارمەتی بدەن.

کوڕە بچکۆلەکە لە ناو جێگەدا ڕاکشاوە وچاوەڕێی دکتۆر دەکات.ئەو ناوی ئارامە.

ئارام لێفەکەی تا لووتی بەسەر دەم و چاوی داداوە.هەندێک ترس وەدڵەڕاوکێی هەیە.

ئارام ئەو کوڕە کیمۆ یانە لە ناو سرنجەکەدا ناتونێت ببینێت چۆنکە ئەوان زۆر زۆر وور و بچووکن ئەوەندە بچووک وەکو خانەکان.

دکتۆر زۆر بە هێواشی دەرزی سرنجەکە لە ناو بۆڕی خوێنی ئارام ڕادەکات و هەموو کوڕە کیمۆکان لە ناو بۆڕی خوێنی ناو دەستی ئارام دەڕژێنێت.هەر کە هیوا کیمۆ گەیشتە ناو خوێن،بە خێرایی ڕادەکات تاکو پێیە بچکۆلەکانی هێزیان تێدابێت وە یەکەم کەسە کە خۆی دەگەیەنێتە جێگەی مەبەست و ئینجا خانە باشەکانی تر هاوار دەکەن و دەڵێن:

"ئەی خوایە گیان چەند باش بوو هاتن،یارمەتیمان بدەن تا خانە خراپەکانی شێرپەنجەیی پێکەوە بگرین و بیان کوژین و ئارام ڕزگار بکەیین ."

خانەکانی خراپ دەترسێن و هەوڵ ئەدەن خۆیان بشارنەوە یان ڕابکەن.

بەڵام خانە باشەکان بە ڕیز ڕادەوەستن و ڕێیان لێ دەگرن تاکو ئەوان نەتوانن ڕابکەن.

هیوا-کیمۆ و هاوڕێکانی یەک بە یەک خانە خراپەکان یان خانە شێرپەنجەییەکان قووت ئەدەن و دەیانخۆن.

خانەکانی باش شادومانن و قاقای پێکەنینیانە! کوڕە کیمۆکان بە ئازایەنە بەردەوامن لە شەڕکردن دژ بە خانە شێرپەنجەییەکان واتە خانە خراپەکان.

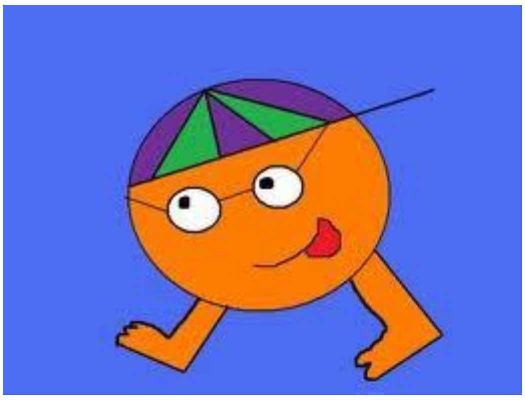

بەڵام ...یەک کێشە یان گرفتێک هەیە. کوڕە کیمۆکان هێزی چاو یان بینینیان لاوازە. ئینجا خۆ تۆش بینیتن کە ئەوان چاویلکەیان لە چاودابوو.بەو شێوەیە ئەوان دەتوانن خانە خراپەکان باشتر ببینن و بیانناسنەوە.
جاروایە کوڕە کیمۆکان ئەوەندە بە خێرایی ڕادەکەن کە بە سەر پێی خۆیاندا هەڵ دەخلیسکێن وە دەکەون.ئینجا ئەوان لەو کاتەدا چاویلکەکەیان لێ بەر دەبێتەوە و نایدۆزنەوە.بەو هۆیەوە ئەوان بە هەڵە چەند خانەیەکی باش لە خانەکانی ئارام قووت ئەدەن.

تەماشا بکە چی لێ هاتووە! کوڕە کیمۆکان خانەکانی مووی ئارام یان تێکداوە.

لەو وێنەدا دەیبینی کە چۆن ئارام قژی هەر لە خۆیەوە هەڵدەوەرێت.ئارام زۆر لای سەیرە.بەڕاستی کە هەستێکی زۆر ناخۆش و سەیرە کە لە ناکاو قژت هەڵوەرێت.
خۆشبەختانە لە دوائیدا ئەو خانە مووانە(قژە) کە ماونەتەوە،دیسان بێچوو درووست دەکەن وە قژی ئارام سەر لە نوێ دەڕوێتەوە.

هەندێک لە کوڕە کیمۆ کان کە لە ناو گەدەی ئارام دا سەرقاڵی کار بوون،بە هەڵە لە وێدا
هەندێک خانەی گەدەیان تێکداوە.
زۆر ناخۆشە کە خانەکانی گەدە هێرش دەبەن،ئینجا بۆیە ئارام دڵی تێکەڵ دێت و دەست بە
ئیڵنجدان دەکات و دەڕشێتەوە.

خانە خراپەکان نەمان و لەناو چوون و کوڕە کیمۆکان ماندوو بوون بەڵام ڕازین لە کارەکەیان.
ئەوان کە کارەکەیان تەوا کرد ئینجا لە جەستەی ئارام دەڕۆنە دەرەوە.
کەس نازانێت بۆ کوێ دەڕۆن.لەوانەیە بۆ وڵاتی کیمۆ،لەو شوێنەی کە دیسان کوڕەکانی کیمۆیی دروست دەبنەوە.
جاریوایە چەندێک لەو خانە خراپانە خۆیان لە شوێنێکدا بە شێوەیەک بشارنەوەکە کوڕەکانی کیمۆیی نەیان دۆزنەوە.
لەو وێنەیەدا دەتوانی خانەی خراپ بدۆزییەوە؟
چۆنکە خانەکانی شێرپەنجەیی واتە خراپەکان ئەوندە بە باشی دەتوانن خۆیان بشارنەوە،ئینجا بۆیە ئارام دەبێت زۆر جار سەردانی نەخۆشخانە بکات و دکتۆر بیبینێت تاکو دڵنیا دەبن کە هەموو خانە شێرپەنجەییەکان واتە خراپەکان لە ناو جەستەیدا نەماون و لە ناو چوون.

چیرۆکی هیوا-کیمۆت پێ خۆش بوو؟
بەڵێ؟؟
دەی چاوەکانت دابخە.هیوا کیمۆ دەبینی؟ئەو دەبینی لە گەڵ هاوڕێکانی هەژار-کیمۆ، هێمن-کیمۆ،هێدی-کیمۆ، هە ردی- کیمۆ وهادی-کیمۆ؟ دەیانبینی کە ئەوان لە گەڵ خانەکانی خوێنی تۆ پێکەوە
شەڕی دژ بە خانەکانی شێرپەنجە واتە خانە خراپەکان دەکەن و تێکیان دەشکێنن و سەرکەوتن بەدەست دێنن؟

ئامادە و پێشکەشکردنی سەنتەری پەنا بۆ پشتیوانی لە تووشبووان بە شێرپەنجە وڕاگەیاندنی وەزارەتی تەندروستی هەرێمی کوردستانە.

سوپاس بۆ:
ئەرکی بەسەرداچوونەوەی ناوەڕۆکی ئەم نامیلکە، پسپۆری شێرپەنجە و هیماتۆلۆج
دکتۆر هیوا یاسین حەمە حاجی و دکتۆر ئاری درویش عبدالرحمن.

ئەم چیرۆکە لە بیرۆکەی خاتو هێلە موتزفێڵد Helle Motzfeldt ،دەروونناسی دانیمارکی هاتووە.